

AİLE EĞİTİMİ

Emel SARDOHAN YILDIRIM ¹

Sultan AKKAYA ²

AİLE

Aile, her çocuğun yaşamında merkezi bir konumda olup, çocuklarının gelişimini destekleyerek içinde bulundukları toplumun normlarına uygun biçimde sosyalleşmelerini sağlayan temel bir kurumdur (Orum Çattık & diğ., 2020).

Çocukların gelişim süreçleri, doğumdan itibaren aile ortamında yaşanan ilk temaslara ve aile üyelerinin sunduğu öğrenme fırsatlarıyla doğrudan şekillenir. Çünkü çocuklar, en uzun süreli ve en yoğun etkileşim içerisinde oldukları ailelerinde temel sosyal, bilişsel ve duygusal deneyimlerini edinirler. Bu nedenle, aileler aynı zamanda çocuklarının ilk öğretmenleri olma rolü de görülür (Şahin & Özbey, 2007).

Ailelerin üstlendiği öğretmen rolü, çocukların fiziksel, bilişsel, davranışsal ve psikososyal gelişim alanlarında zengin deneyimler elde etmeleri açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu süreçte, aile üyelerinin çocuklarıyla kurdukları etkileşimin niteliği belirleyici bir faktördür (Bağartahan & Nazlı, 2013). Ailelerin çocuklarına sundukları zengin ve çeşitli öğrenme fırsatları, çocukların farklı gelişim alanlarında deneyimler kazanmalarına, kazandıkları deneyimleri gerçek yaşamla ilişkilendirerek hazırbulunuşluk düzeylerini artırmalarına önemli katkılar sağlayabilir.

Aile ve Özel Gereksinimli Çocuk

Özel gereksinimli çocuğa çocuğu olan aileler, artık hayatlarında daha farklı işlevlere yer vermesi gerekir (Hassamancıoğlu & diğ., 2020). Çocuklarının yaşadığı yetersizliklerin etkisini en aza indirmeye çalışan aileler, bir süre sonra kendilerini yetersiz hissetmeye ve ebeveynlik becerilerini sorgulamaya başlayabilirler. Böyle bir durumda aileler, çevrelerin-

¹ Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Zihin Engelliler Eğitimi AD., emelsardohan@gmail.com
ORCID iD: 0000-0002-2393-299X

² Öğretmen, MEB, sultanakkaya12@gmail.com, ORCID iD: 0009-0007-7836-6001

KAYNAKLAR

- Adams, J. W., & Tidwell, R. (1989). An instructional guide for reducing the stress of hearing parents of hearing-impaired children. *American Annals of the Deaf*, 135, 233-238. <https://doi.org/10.1353/aad.2012.0561>
- Ardıç, A. (2022). Özel gereksinimli çocuk ve aile. Cavkaytar, A. (Ed.), *Özel Eğitimde Aile Eğitimi* içinde (s. 21 – 60). Vize Akademik
- Arı, M., Bayhan, P., Baykoç-Dönmez, N., Doğan, Ö., Mağden, D., Metin, N., Şahin, S., Turan, F., & Yücel, E. (2012). Özel gereksinimli çocuklar. Metin, N. (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar* içinde (s. 1-11). Ankara: Maya Akademi.
- Arslan, A., Ulaş, A. H., & Coşkun, M. K. (2020). Özel eğitimde aile eğitimine yönelik bir derleme çalışması. *EKEV Akademi Dergisi*, (84), 21-38. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71841/1152580>
- Artar, T. M. & Cavkaytar, A. (2019). *Effectiveness of the Parent Training Program to Teaching Social Skills Based on Cognitive Process Approach to Adults with Intellectual Disability*. (Congress Presentation). AAIDD 13rd Annual Meeting, Minnesota, USA.
- Bağatarhan, U. P. D. T., & Nazlı, S. (2013). Ebeveyn eğitim programının annelerin ebeveynlik öz-yeterliklerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(31), 67-88. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21092/227151>
- Bailey Jr, D. B., & Simeonsson, R. J. (1998). Assessing needs of families with handicapped infants. *The Journal of Special Education*, 22(1), 117-127 <https://doi.org/10.1177/002246698802200113>
- Biber, K., & Ural, O. (2012). Portage erken eğitim programının kurum ortamında yaşayan 5-6 yaş grubu çocukların gelişimleri ile aile katılım düzeyleri üzerindeki etkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(27), 87-125. <https://hdl.handle.net/20.500.12462/4640>
- Birkan, B. (2001). *Küçük adımlar kursunun gelişim geriliği olan çocuğa sahip annelerin küçük adımları uygulama becerilerini kazanmalarına etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. *International Encyclopedia of Education*, 3(2), 37-43. <https://docs.edtechhub.org/lib/P7AUMPEJ>
- Cameron, S. J. & Armstrong, S. M., (1991). Stress, coping, and resources in mothers of adults with developmental disabilities. *Counselling Psychology Quarterly*, 4(4), 301-310.
- Cavkaytar, A. (1999). Zihin engellilere özbakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(03). https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000044
- Cavkaytar, A., & Özen, A. (2009). Aile katılımı ve eğitimi. İçinde Akçamete, G. (Ed.), *Genel eğitim okullarında özel gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*, (169-198) Ankara: Kök Yayıncılık.
- Cavkaytar, A., Ceyhan, E., Adiguzel, O. C., & Uysal, H. (2014). Effectiveness of online information and support services on the education of parents of children with intellectual disability. *DADD Online Journal*, 136.
- Cohen, S. R. (2013). Advocacy for the 'Abandonados': Harnessing cultural beliefs for Latino families and their children with intellectual disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 10(1), 71-78. <https://doi.org/10.1111/jppi.12021>
- Çitil, M. (2016). *Engelli çocuğu olan ailelerin toplumsal yapısı ve eğitsel sorunları (Ankara ili örneği)*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, M. (2015). Yetersizliği olan çocuklar, aile ve aile eğitimi: Kavramsal ve uygulamaya dönük gelişmeler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), 111-127. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2015.15.0-5000128646>
- Dunst, J., & Espe-Sherwindt, L. (2016). Parent mediated intervention in early childhood. In B. Reichow, B. A. Boyd, E. E. Barton & S. L. Odom (Eds.), *Handbook of Early Childhood Special Education*. (pp.37-56) Switzerland: Springer International.

- Fox, R. & Binder, M.C. (1990). Parenting; A developmental behavioral approach. *Advances in Special Education*, 78, 187-201.
- Jung, L. A. (2010). Identifying families' supports and other resources. R A McWilliam (Eds.). *Working with families of young children with special needs*. Newyork: Guilford Press U.S.A.
- Hassamancıoğlu, U., Akın, A., Yoldaş, C., & Şahin, S. (2020). Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerde, aile içi roller ve çocuğu tanıma becerilerinin aile yılmazlığına etkisinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1176-1200. <https://doi.org/10.33417/tsh.714363>
- Howard, V. F., Williams, B. & Lepper, C. E. (2011). Özel gereksinimi olan küçük çocuklar: eğitimciler, aileler ve hizmet verenler için bir başlangıç. (Çev. G. Akoğlu). 4.Baskı, Ankara: Nobel Yayıncılık
- Kahraman, Ö.G., & Çetin, A. (2015). Gelişimsel geriliği olan bebeğe sahip annelerin tanı sonrası yaşadıkları sürece ilişkin görüşlerinin ve gereksinimlerinin belirlenmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 7(1), 97-128.
- Kaminski, J. W., Valle, L. A., Filene, J. H. & Boyle, C. L. (2008). A meta-analytic review of components associated with parent training program effectiveness. *Journal of abnormal child psychology*, 36(4), 567-589. <https://doi.org/10.1007/s10802-007-9201-9>
- Kılıç, K., & Yıldız, F. Ü. (2023). The effect of the portage-supported mother education program on the self-care development of the child with autism. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 24(4), 485-507. <https://doi.org/10.21565/oelegitimdergisi.1087754>
- Kubler-Ross, E. (1969). *On death and dying*. Macmillan, New York.
- Küçükler, S., Bakkalıoğlu, H. & Sucuoğlu, B. (2001). Erken eğitim programına katılan gelişimsel geriliği olan çocuklar ve anne-babalarının etkileşim davranışlarındaki değişimin incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 3(1), 61-71
- Mahoney, G., & Wheeden, C. A. (1999). The effect of teacher style on interactive engagement of preschool-aged children with special learning needs. *Early Childhood Research Quarterly*, 14(1), 51-68. [https://doi.org/10.1016/S0885-2006\(99\)80004-0](https://doi.org/10.1016/S0885-2006(99)80004-0)
- Meral, B., Özbey, F. & Sola, C. (2011). Küçük adımlar erken eğitim programının aile görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (22), 25-40. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/115642>
- Meşe, İ. (2013). Engellenmiş annelik: zihinsel engelli çocukların anneleri. *Electronic Turkish Studies*, 8(12). <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5974>
- McCammon, S. L., Spencer, S. A., & Friesen, B. J. (2001). Promoting family empowerment through multiple roles. *Journal of Family Social Work*, 5(3), 1-24. https://doi.org/10.1300/j039v05n03_01
- Orum Çattık, E., Yetkin, A. İ. & Diken, İ. H. (2020). Erken çocukluk döneminde otizm spektrum bozukluğunda aile merkezli müdahaleler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(3), 589-610. <https://doi.org/10.21565/oelegitimdergisi.543446>
- Özbek Coşkun, S. (2022). *Portage erken eğitim programının 2-6 yaş grubu özel eğitim ve bakım gerektiren çocukların gelişimleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, (2018). *T.C. Resmî Gazete*, 30471, 7 Temmuz 2018. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>
- Özen, A. (1999). *Gelişimsel yetersizliği olan çocukların annelerine eğitim uzmanlarıyla çalışırken gerekli olan etkili iletişim becerilerinin kazandırılması*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Özdemir, O. (2010). Ailelerin danışmanlık, rehberlik ve eğitim gereksinimlerinin karşılanması. A. Cavkaytar (Ed.). *Özel eğitimde aile eğitimi ve rehberliği içinde* (s.162-192). Ankara: Maya Akademi.
- Pamuk, H., & Melekoğlu, M. (2021). Özel Eğitimde Geçmişten Günümüze Hak Savunucular Olarak Aileler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 557-569. <https://10.17860/mersinefd.938088>

- Pieterse, M. & Treolar, R. (1989). *Small Steps: An early intervention program for children with developmental delays*. Sydney, Australia: Macquaire University Press.
- Summers, J. A., Poston, D. J., Turnbull, A. P., Marquis, J., Hoffman, L., Mannan, H. & Wang, M. (2005). Conceptualizing and measuring family quality of life 2005. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49, 777-783.
- Shearer, M. S. & Shearer, D. E. (1972). A model for early childhood education. *Exceptional Children*, 39(3), 210-217. <https://doi.org/10.1177/0014402972039003>
- Şahin, F. T., & Özbey, B. U. S. (2007). Aile eğitim programlarına niçin gereksinim duyulmuştur? Aile eğitim programları neden önemlidir?. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 12(12). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21107/227319>
- Şeker, E. (2013). *Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlere yönelik olarak düzenlenen aile eğitimi etkinliklerinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tavil, Y. Z. (2005). *Davranış denetimi aile eğitim programının annelerin davranışsal işlem süreçlerini kazanmalarına etkisi (doğrudan öğretim yaklaşımı ile sunulan)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tavil, Y. Z., & Karasu, N. (2013). Aile eğitim çalışmaları: Bir gözden geçirme ve meta-analiz örneği. *Eğitim ve Bilim*, 38(168), 85-95. <http://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/1032/581>
- Tomris, G. (2019). *Down sendromlu çocuğa olan ebeveynlere yönelik geliştirilen doğal öğretime dayalı erken müdahale programının ebeveyn ve çocukları üzerindeki etkililiği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Turnbull, A., Turnbull, R., Erwin, E., & Soodak, L. (2006). *Families, professionals, and exceptionality: Positive outcomes through partnerships and trust*. Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.
- Ünal, F. (2015). Aile eğitimi. Aksoy, A. B.(Ed.). *Aile Eğitimi ve Katılımı* içinde (s.11- 42). Hedef Yayıncılık
- Vuran, S. (1997). *Zihinsel engelli çocuk annelerine ödüllendirme ve eleştirmemenin kazandırılmasında bilgilendirme, dönüt verme, dönüt verme ve ödüllendirmenin etkililiği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Yassıbaş, U. & Çolak, A. (2019). Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuğa sahip anne babaların yaşam deneyimlerine derinlemesine bakış. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 44(198), 435-467. <https://doi:10.15390/EB.2019.7366>
- Yıkılmış, A., & Özbey, Y. F. (2009). Otistik çocuğa sahip annelerin çocuklarının devam ettiği rehabilitasyon merkezlerinden beklentilerinin ve önerilerinin belirlenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 1 (1), 124-153. <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/academic-1423904513.pdf>
- Yıldırım, E. S., & Akçamete, G. (2014). Çoklu yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin erken çocukluk özel eğitimi hizmetleri sürecinde karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 3(1), 74-89. <https://doi.org/10.30703/cije.321336>
- Yıldırım, A., Aşilar, R. H., Karakurt, P., & Karakurt, P. (2012). Engelli çocukların annelerinin ruhsal durumlarının belirlenmesi. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 20(3), 200-209.

